

UNA MENCIO DE LA CAÇA DE LA CEGA A MALLORCA AL 1420

Joan Miralles i Monserrat

Aquests dies, tot fent la transcripció dels diversos textos dialogats d'un llibre de la cort del batlle reial de Montuïri del s. XV, ¹ m'he trobat amb una enquesta judicial de particular interès. La temàtica n'és simple, es tracta d'una discussió seguida d'agressió, degut a un bou que havia entrat en terreny aliè. En el curs dels testimoniatges som assabentats d'un robatori d'unes llaceres per a caçar cegues. El cas és que tot i ésser prou breu, la inquisició, som informats d'algunes dades de caire etnogràfic, toponímic i filològic fins ara poc o gens conegudes. Però, abans de més raons convé que diguem alguna cosa sobre aquesta interessant espècie ornitològica, que és la cega.

I per això res millor que reproduir el que diu Joaquim Maluquer i Sostres en *Els ocells de les terres catalanes* en parlar concretament de la becada, que és el nom d'aquesta au en el català principatí; "La becada ("SCOLOPAX RUSTICOLA"), que pertany a l'ordre dels més típics representants dels ocells de potes llargues -becadells, corriols i gambes-, propis dels aiguamolls, cerca recer als boscos humits. Amida 34 cm i pesa de 300 a 400 grams; té el dors i totes les parts superiors de color castany mesclat, i les inferiors, groguenques, creuades per nombroses i fines barres; a la zona de darrera el cap destaquen unes amples barres negres. El bec d'aquest ocell és llarg i dotat d'una particular sensibilitat a la seva extremitat, que li permet de trobar pel tacte els cucs de què s'alimenta; igualment pot entreobrir-ne la punta per agafar el cuc, tot i tenir el bec enfonsat a la terra i sense que li calgui enretirarlo. Nia a gairebé tot Europa i, dins la Península, al Pirineu, a les muntanyes cantàbriques i a les de Lleó i Zamora. A la resta del territori és immigrant d'hivern i arriba al temps del fred més intens. Apareix cada any a les matei-

xes contrades, sempre molt localitzades, i en general escolleix els boscos atapeïts i frescals i les fondalades prop d'algun xaragall. Al Principat, on més abunda és a l'est del Llobregat, ço és, a la Catalunya Vella; i, dins aquesta, al Pla de la Calma (Montseny), a la comarca d'Olot i al Collsacabra. També passa per les Illes, on l'anomenen "cega", i pel País Valencià.

La becada és molt apreciada pels caçadors, perquè a les dificultats de trobar-la a les fagedes, on el seu plomatge es confon amb la fullaraca, i d'aturar-li de bursada el vol indecís entremig del brancatge, s'ajunta l'exquisidesa de la seva carn, considerada com la millor de totes les de les nostres aus de caça. Altrament, la becada és de costums força peculiars i posseeix uns sentits ben desenrotllats. Fora de l'època de les noces, és silenciosa, solitària i crepuscular. Nia a terra, al bosc" ².

La descripció que en fa Joan Mayol en la seva monografia sobre *Els aucells de les Balears* ens descriu aquesta au en el nostre medi natural: "Amb els primers freds de l'hivern ens arriben del Nord unes altres limícoles que no viuen als prats. Són les cegues, *Scolopax rusticola* (34 cms.) que s'estableixen a boscs i garrigues, a llocs humits per les pluges de la tardor. Són molt parescudes a cegalls, però molt més grosses i rabassudes. Al qui hagi tengut l'oportunitat de tenir-ne una a la mà, l'haurà sorprès la suavitat del plomatge (com que no són aquàtiques, no l'untent tant de greix com altres limícoles). El plomatge és del color més críptic que la Natura hagi pogut produir mai.

És difícil d'observar, la cega, de costums crepusculars o nocturnes. Sols vola de la mata que l'amaga si un perill l'amenaça. I aquest perill sol ser el ca del caçador, i freqüentment

(1) Aquest llibre, que es conserva a l'Arxiu Municipal de Montuïri, és el tom 24 de la sèrie Provisions, segons l'ordenació que féu d'aquest arxiu el P. Andreu de Palma. Tracta de les causes criminals esdevingudes en aquesta vila des del 1415 al 1420. La nostra enquesta és la 56 i ocupa els folis 117, 117v i 118.

(2) JOAQUIM MALUQUER I SOSTRES, *Els ocells de les terres catalanes* (Barcelona 1973 ²), pàgs. 107-109, amb algunes referències bibliogràfiques interessants a peu de pàgina.

el viatge de la dama del bosc acaba malament, al penjaroll d'una botiga d'alimentació o a la greixonera calenta de la llar. Tan apreciada és pels caçadors que a molts de països n'hi ha que no practiquen altra caça. Trob de llibre la màxima de la "Société Nationale des Becassiers" de França: "Chasser le plus possible, en tuant le moins possible".

L'alimentació de l'animal depèn del llarg bec. Amb ell cerca dins la fullaca les tendres cuques de terra, els insectes suculentos, i altres fineses. La seva vista és notable: per la situació lateral dels seus ulls, hi veu per davant, darrera i pels costats. La majoria de les cegues balears són migrants, i molt poques arriben a passar aquí tot l'hivern".³

Quant al nom d'aquesta espècie ornitològica el mateix Joaquim Maluquer ens en dona una explicació, crec que satisfactòria, i que s'avé amb la versió popular dels vells caçadors de cegues mallorquins. Maluquer, tot parlant del becadell sord, "bequet" a València, "cegall tenasser" a Mallorca, "cegó" a Menorca, ens diu: "Els noms populars de "sord" i "cec" i llurs derivats provenen del costum, propi d'aquestes aus, de no aixecar el vol fins que el caçador està a punt de trepitjar-los, com si realment no el sentissin ni el veïessin".⁴

Destriem ara les dades d'interès especial que ens ofereix aquest sumari.

Dades etnogràfiques

L'enquesta ens parla d'un Pericó Picornell i d'un Miquel Vigué que "entorn la festa de Nadal... havien parades leceres en la possessió de Miyanes per segues". Més envant se'ns diu concretament que "pararen algunes leseres en la era de Miyanes", que després d'això "anaren-se durmir a la torra de Miya-

nes", i lendemà "con vench per lo matí aquest e lo dit Picornell anaren regonèxer les leceres". Aquestes mencions ens indiquen que la tècnica de la caça amb llaceres es limitava a "parar" aquest estri al capvespre i ja no es tornava fer res més fins el dia següent. Per tant, no hi havia cap intervenció de reclam ni de cans. De tot això deduïm que aquest sistema es devia assemblar força al que s'empra en la caça de perdus en certs llocs encara avui.⁵ Crida l'atenció que la parada es fes en l'era de la possessió de Mianes, on encara avui és molt freqüent l'ajust d'aquests animals, degut a la frondositat i ombria de les seves garrigues.

Dades toponímiques

Aquesta enquesta ens parla dels prats d'en Colombàs, que es refereixen sens dubte a l'actual Es Colombàs, a un quilòmetre escàs de Mianes, que és un terreny en forma de penalta o ribàs, al costat de la carretera de Manacor devora la possessió de Son Comelles i a uns tres quilòmetres de Montuiri. D'altra banda, hom hi parla també de la torre de Mianes, una edificació de la qual no teníem fins ara cap classe de documentació.

Dades filològiques

La documentació subministrada per aquesta enquesta dels mots cega y llacera avença considerablement la registrada pels grans reculls lexicogràfics catalans. Pel que fa a cega DCVB no fa més que descriure l'espècie, però sense donar-ne documentació antiga.⁶ Del molt llacera, definit com a "llaç per a caçar", dona com a 1ª doc. el text següent: "Es gran lo abús que's fa en cassar perdus tots los mesos del any ab diferents enganys ab reclam... y llaseras", doc. del Bruc, a 1637 (BABL, I, 83), i a continuació descriu diversos tipus de llaceres.

(3) JOAN MAYOL SERRA, *Els aucells de les Balears* (Mallorca 1978), pàg. 46.

(4) Maluquer, op. cit. pàg. 216 i 217.

(5) Sobre els sistemes de caça tradicionals a Mallorca hom pot consultar, de l'Arxiduc Lluís Salvador, la seva obra *De la caza, pesca y navegación*, de la traducció de l'original alemany "Las Baleares descritas por la palabra y el grabado", tom 10 (Palma de Mallorca 1962), pàgs. 9-31. Es més o menys coetània de l'obra de G. Castellà, *Comentarios a la ley de caza* (Palma 1887²), amb algunes notes històriques sobre l'activitat cinegètica. També contenen diverses dades sobre la caça bona part d'històries locals mallorquines.

(6) Per contra, inclou el refrany "No és nat ni naixerà qui niu de cega trobarà" (Bal.) i la seva explicació popular: "Ho diuen perquè en el nostre país no es troben nius d'aquest animal. La gent explica aquesta absència de nius de cega, per una bella llegenda: diu que quan els jueus perseguïen el Bon Jesús, aquest s'amagà daval una mata. i una cega se posà a cantar-hi damunt, i els jueus pensaren: si Jesús fos aquí, l'ocell no cantaria; i seguïren son camí sense agafar el Bon Jesús. Aquest premià l'ocell amic concedint-li el do de tenir els nius invisibles als homes".

Pel que fa a l'ètim, segons DCVB el mot cega prové "del llatí ACCEGA, mat. sign., forma que apareix en alguns glossaris llatins dels segles VII i VIII (cfr. Rev. Dial. Rom. II, 181)".

El *Cançoner popular de Mallorca* del P. Rafel Ginard Bauzá, T.O.R. registra algunes cançons en què apareix la cega. Vegeu-ne vol. II (Mallorca 1967), pàgs. 27 i 28.

TEXT DE L'ENQUESTA

(Fol. 117) XXIII mensis februaryii
anno M^oCCCC^oXX^o

Die et anno praedictis fuit denuntiatur presentí curie per en Gm. Ciurana, qui sta ab Johan Columbàs, que entorn XV dies són pessats, lo die qual fo no té en memòria, bé li recorda que era festa o dicmenga, aquest gordava los bous del dit Columbàs en la possessió d'en Avelà. e guordant aquells vench P. Picornell, fill d'en P. Picornell, ab Miquell, fill d'en Miquell Viguet, e lo dit Picornell dix a aquest: "Digues, hun bou ha entrat en lo nostre blat ?", e aquest dix: "No ho sé, en ma fa!", e lo dit Picornell sens àls a dir alsà la lansa que aduya e donà II o III colps a aquest, e aquest mes so de viafòs, e lo dit Picornell tench se via, e no hi hac pus.

Interrogat aquest si aremí arma neguna al dit Picornell, e dix que no, que dos ab aquest no foren bestants a aquell. Interrogat qui veren ne saben sobre les dites cosses, e dix que lo dit Miquell, fill del dit Viguet.

P. Picornell, fill d'en P. Picornell, delat, jurat, interrogat, dir e depositar veritat sobre les dites cosses, e dix star en veritat que entorn la festa de Nadal prop pessada aquest e Miquell, fill d'en Miquell Viguet, havien parades leceres en la possessió de Miyanes per segues, e que hun vespre, aver aquest parades aquelles, vench lo dit G^o siura (na) e furtà de les dites leceres a aquests, e aquest e lo dit fill d'en Viguet sentiren ho, e lo sentdemà per lo metí anaren ves los prats d'en Colombàs, hon se pensaven que aquell les avia perades, e de fet n'hi trobaren dues e prangueren-les, e con se'n tornaven trobaren lo dit G^o, e dix a aquests: "D'on venits ?" e aquest dix: "De les leceres que tu nos havias furtades!", e aquell dix que

no... e aquest dix: "sí nós les avem trobades !", e levòs aquest, veyent que aquell ho negave, donà-li hun colp ab la lansa, e àls no hi hac. Interrogat quí era present, e dix que lo dit fill d'en Viguet.

Menlevà lo dit P. son pare en P. Picornell, de la present cort, prometent aquell restituir en aquella, viu o mort, en pena XXV lliures.

Miquell, fill d'en Miquell Viguet, testimoni jurat interrogat dir veritat sobre les dites cosses, e dix star en veritat, que hun vespre, no recorda aquest qual, lo dit P. Picornell e aquest pararen algunes leseres en la era de Miyones, e aver perat anaren-se durmir a la torre de Miyanes, e con vench per lo matí aquest e lo dit Picornell anaren regonèxer les leceres e no n'hi trobaren neguna, e lo dit P. Picornell dix: "Per Déu, que yo crech que aquell d'en Columbàs les ha furtades!", e aquest que dix: "Hoc, e yo sé hon para!", e lo dit Picornell dix: "Anem-hi!", e de present anaren là hon se pensaven que les avia parades, e lo dit Picornell trobà 'n dues perades, e dix: "Aquestes són miyes!", e pres-les, e aver-les preses, tornant-se'n, vench G^o Siurana, qui sta ab en Johan Columbàs, e no dix res, e lo dit Picornell dix-li: "Per què m'as furtades les mies leseres?", e lo dit Siurane dix que no havia, per què ells havien algunes de noves per les dites leseres, e havent les dites noves lo dit Siurane, dix no recorda aquest què al dit Picornell, e lo dit Picornell alsà la lansa que aduya e donà abatayons al musclo del dit Siurane, e lo dit Siurane mes so de viafòs, e de present vench Gabriell Colubàs (sic), dient per què cridava viafòs, e lo dit Picornell dix que per so con ell havia preses les leseres que havia furtades, e lo dit Columbàs dix: "Just fas, e àls no hi hac.

Sobre les dites cosses no ha altres proves ne testimonis, sinó lo demunt al legat (117 v).

(Segueix a continuació la sentència, en llatí, del veguer de fora, segons la qual l'acusat, Pere Picornell, haurà de pagar dos florins a la cùria.)

